

Ústav Blízkého východu a Afriky FF UK

Vyjádření školitele Mgr. Olgy Sixtové k průběhu studia a k disertační práci

Hebrejský knihtisk v Praze 1512–1672

předkládané v roce 2017 na programu Teorie a dějiny literatur zemí Asie a Afriky

I. Hodnocení celého doktorského studia

Doktorandka vstupovala do disertačního projektu již jako zkušená badatelka s velmi dobrou rámcovou znalostí problematiky knihtisku v hebrejském písmu – byla po mnoho let zaměstnána jako kurátorka sbírky starých tisků Židovského muzea v Praze. Měla již na počátku studia vynikající renomé v oboru, a to na mezinárodní úrovni. To jí umožnilo získat celou řadu zahraničních stipendií a díky nim zahrnout do výzkumu materiál v širí skutečně jedinečné, jak vysvětlím níže. Paradoxně, avšak pochopitelně, se již existující odborná erudice projevila na nutnosti základní dobu studia prodloužit. Jednak se přístup Olgy Sixtové ke studovanému materiálu a k jeho zpracování vyznačoval nesmírnou sebekritičností a snahou o úplnost, jednak během studia stihla realizovat úctyhodnou řadu dalších vědeckých i popularizačních (zejména překladatelských) projektů. Za zmínku stojí např. anglicky publikovaná studie o svazku záznamů obecní samosprávy židovské obce z Kolína nad Labem a jejich regestech;¹ v češtině Sixtová tento materiál vydává v knižním rozsahu (nakl. Academia).

Během studia doktorandka vystoupila na několika zahraničních konferencích (St Andrews University, Hebrew University of Jerusalem aj.). Současně od roku 2015 vede na oboru hebraistika nově založený seminář hebrejské paleografie, jenž poprvé za dobu existence oboru umožňuje studentům získat již v rané fázi studia schopnost pracovat s rukopisy (o úspěchu semináře svědčí mj. letos obhájená bakalářská práce, zpracovávající několikasetstránkový rukopisný pramen). V roce 2016 vytvořila Olga Sixtová obsahovou koncepci projektové žádosti, kterou spolu se školitelem úspěšně podala u GaČr a nyní jako vědecká pracovnice Ústavu Blízkého východu a Afriky projekt řeší (2017–2019).

Nakonec je třeba dodat, že odborné zájmy školitele a doktorandky v oblasti dějin židovské knižní kultury se velmi úzce překrývají, což vzhledem k odbornosti doktorandky vedlo k neobvykle intenzivnímu dialogu, který – oproti běžnému schématu – neodpovídal nastavení „učitel–žák“. Jako školitel mohu pouze doufat, že jsem doktorandce dokázal předat ne o mnoho méně, než jsem sám získal.

II. Celkové zhodnocení disertační práce

Předložená disertační práce je uceleným a detailním zpracováním dějin pražského knihtisku v hebrejském písmu od jeho počátků (1512) do roku 1672, který představuje z mnoha hledisek přelom. Práce má dvě hlavní části, jež spolu vnitřně souvisejí. Druhá část (s. 290–780) je úplným a detailním soupisem a popisem tištěné produkce v daném období, první část (s. 24–288) je analytickou sondou, charakterizující fungování pražských hebrejských tiskáren a jejich produkci, založenou právě na deskriptivní druhé části.

Vzhledem k formátu práce, který ovšem určil již disertační projekt i vzhledem k tomu, že se jedná o práci na pomezí dějin literatury, judaistiky a knihovnědy, nemusí být její výjimečnost na první pohled zřetelná. Pokusím se přínosy práce stručně vysvětlit.

¹ Olga Sixtová, „Mi yodea vi di litzidatzion auz fallen?: Tradition and Capital in the Pinkas of Kolín synagogue“, *Judaica Bohemiae* 51 (2016), č. 2, s. 5–40.

Ústav Blízkého východu a Afriky FF UK

1. Pražský tisk v hebrejském písmu nebyl dosud systematicky zpracován, ačkoli pražské hebrejské tiskárny ve studovaném období patřily spolu s Krakovem, Lublinem a Basilejí k nejvýznamnějším hebrejským tiskárnám na sever od Alp. Obecně platí, že ačkoli literatura k hebrejské bibliografii 16.–17. století je již od 19. století poměrně bohatá, s výjimkou Basileje ani jediná hebrejská tiskárna není systematicky zpracována.² Záslouhou Olgy Sixtové je tak Praha teprve druhým místem, jehož tištěná produkce v heb. písmu je pro studované období systematicky popsána.

Velké množství tisků pražské proveniencí je dochováno jen v jediném exempláři a obecně je rozptýlení pražské produkce ve světových sbírkách veliké a jen menší část je přítomna na území ČR. Sixtová proto prováděla výzkum v řadě světových knihoven i v soukromých sbírkách. Odtud další důvod, proč si zpracování vyžádalo více času. Bez schopnosti získávat zahraniční stipendia (Oxford, New York, Wolfenbüttel, Lipsko, Jeruzalém aj.) by se pak Sixtové nemohlo podařit stanovený úkol naplnit.

2. Metoda, již Olga Sixtová ve své práci používá, aplikuje nejnosnější přístupy dějin knižní kultury posledních dvou až tří desetiletí. Projevuje se to na několika rovinách. Popis v katalogu zohledňuje uvědomění si fluidity, k níž mohlo docházet v rámci edice mezi jednotlivými exempláři, takže Sixtová popisuje konkrétní exempláře, s nimiž v knihovnách pracovala. Tam, kde je to možné, zmiňuje rozdíly mezi dochovanými exempláři, např. alternativní titulní listy. Dále, aplikuje na studovanou knižní produkci pojetí bibliografie jakožto „sociologie textu“ (Don F. McKenzie), což je asi největší zásluha práce. Znamená to, že Sixtová se neomezuje na formální popis knihy jakožto předmětu (formát, počet složek, vydavatel atd.), ale detailně si všímá obsahu paratextů i hlavního textu. Zmiňuje osoby, zapojené do produkce dané edice a zajímá se o charakter vydávaného textu v kontextu dějin židovské literatury. Z paratextů v heslech katalogu přináší podrobná regesta.

Katalog tak poskytuje zcela jedinečný vhled do rozsáhlého korpusu pramenných textů, jenž bude jistě sloužit jako pramenná základna pro badatele zajímající se o rozličné aspekty židovských kulturních dějin, zejména produkci a recepci textů, ale také o transformace židovské společnosti aj. (tyto informace jsou o to cennější, že pro studované období disponujeme pro Prahu jen velmi spornými archivními prameny).

3. Co je však důležitější, kombinace nesmírně pečlivého studia materiálního aspektu knihy, zřetelná z kompletních přehledů písem a knižní dekorace v přílohách disertace na straně jedné a detailního čtení paratextů na straně druhé dovoluje Sixtové posunout naše poznání pražské hebrejské knižní produkce ve dvou směrech.

Na rovině čistě bibliografické je Sixtová schopna opravit nebo poprvé určit datace řady tisků na základě analýzy použitého tiskového materiálu. Poprvé se tak např. dozvídáme o vydavatelských strategiích, užívaných pražskými židovskými tiskaři po roce 1629, kdy se v důsledku zákazu oficiálně tisknout nesmělo.

Na obecnější rovině dějin knižní kultury a dějin židovského písemnictví je pak detailní popis jednotlivých edic východiskem k „vhledu do povahy, možností a faktického fungování“ hebrejského knihtisku jakožto historického fenoménu (s. 11). Sixtová formuluje řadu zásadních otázek, z nichž na některé na základě svého výzkumu dává přesvědčivé odpovědi, k jiným předkládá tentativní hypotézy. Je třeba zdůraznit, že samotné nastolení těchto otázek je novátorské. Odborná veřejnost o nich sice ví, avšak při absenci dostatečně velikého korpusu zpracovaných edic z jednoho místa nebo období bylo o těchto otázkách možné jen neformálně hovořit v kuloárech. Jaké žánry a obsahy byly tištěny a pro jaké čtenáře? Kdo byli nakladatelé hebrejských a jidiš knih a jaké byly jejich motivace pro jejich vydávání?

² Joseph Prijs, *Die Basler hebräischen Drucke 1492–1866*, Olten–Freiburg: Urs Graf-Verlag, 1964. Nejen Krakov a Lublin, ale ani Benátky, Cremona, Mantova, Konstantinopol, Salonika dosud nejsou systematicky popsány.

Ústav Blízkého východu a Afriky FF UK

Lze vysledovat určité zaměření tiskařů a nakladatelů na určité žánry či obsahy, anebo se nakládání a tištění knih řídilo spíše komerčními zájmy? Jak probíhala ediční práce na tištěných textech a jaké byly její standardy, postupy a cíle (s. 11)? Důležitým posunem, jež navazuje na jediný precedent, je možnost užití kvantitativních metod, jež umožňují exaktně podložit formulované závěry: Jak se k sobě vztahovala produkce v hebrejštině a v jidiš, tedy vernakulárním jazyce? Jaká byla žánrová skladba produkce z diachronního pohledu?³

Ke všem těmto dosud neřešeným nebo jen intuitivně formulovaným badatelským otázkám dává Sixtová buď jasné odpovědi nebo nosné hypotézy, jež lze mnohdy zobecnit na knižní produkci v hebrejském písmu jako takovou. Některé z nich mohou být v budoucnu upřesněny nebo třeba i opraveny. Jsem však přesvědčen, že disertace Olgy Sixtové se stane pro další badatele metodologickým vodítkem k dalšímu výzkumu: aby byly odpovědi na výše naznačené otázky rozpracovány a upřesněny, bude nejprve třeba rozšířit zpracovanou pramennou základnu pro další hebrejské tiskárny právě tím způsobem, který použila Olga Sixtová pro Prahu. Ačkoli minimálně pro judaisty, zajímající se o Prahu, bude koncepce práce srozumitelná (jsou navíc schopni pracovat i s českým textem), úkolem zůstává co nejdříve práci publikovat v angličtině.

III. Závěr

Předloženou disertační práci předběžně klasifikuji jako „prospěla“.

23. 11. 2017

doc. PhDr. Pavel Sládek, Ph.D.

³ Šifra Baruchson(-Arbib), *Sfarim we-ḳor'im: tarbut ha-ḳri'a šel Jehudej Italiya be-šilhej ha-renesans* [Books and Readers: The Reading Interests of Italian Jews at the Close of the Renaissance], Bar-Ilan University Press, 1993. Baruchsonová pracuje jiným způsobem. Vychází ze soupisů knih, zabavených mantovským Židům v roce 1595 a na základě tohoto jediného pramene rekonstruuje jejich čtenářskou praxi. Podrobný charakter soupisů i jejich počet podobně jako Sixtové umožnil Baruchsonové použít kvantitativní metodu zpracování dat, avšak bez diachronního prvku.